

Motioner med krav på att museiledningen ska beakta museilagen.

Visserligen är museilagen en lag som inte har några straffsätser, men det innebär inte att det ska vara fritt fram att inte iaktta delar av densamma.

Som jag har visat i flera texter i Haimdagar – vilka också kommer att återpubliceras i min nästa samlingsbok, "Ytterligare texter kring gotländsk medeltid" – så har ledningen för Gotlands museum i många år brustit i åtminstone två viktiga stadganden i museilagen. Det kanske allvarligaste är att muséet inte lever upp till 8§, som stipulerar att muséet ska ha "*hög kompetens inom sitt ämnesområde*". När man från muséets sida envist ignorerat alla de nya forskningsrön som har framkommit det senaste kvartsseket – och inte utifrån dessa någon gång under samma tidsperiod uppdaterat historieskrivningen kring gotländsk medeltid – så vittnar det om en generande brist på kompetens! Det räcker inte med att luta sig tillbaka på skrifter som inte sällan är hundra år gamla och utgå från att historieskrivningen är huggen i sten för all framtid. En kompetent ledning beaktar ny forskning och reviderar sådant som visar sig vara förlegade föreställningar – eller klargör åtminstone att forskningen inte är enig.

En brist i kompetensen på muséet kan vara att ingen historiker är knuten till detsamma. Där tycks det finnas en övertygelse om, att är man certifierad arkeolog så är man också en fullfjädrad historiker. Det anses tydligen att det räcker med att man läser i gamla publikationer för att beskriva historien (vilket inte minst illustreras av den mycket undermåliga serien "UPPTÄCK", som muséet utgivit). Motsatt skulle man aldrig vidgå att en historiker skulle kunna agera arkeolog, vilket indirekt ger en bild av att man i muséets ledning anser att historisk forskning är mindre viktig, eftersom sådan (åtminstone när det gäller medeltiden, den för både ön i stort och muséet viktigaste historieperioden i marknadsföringen) inte främjas av museiledningen eller Gotlands fornvänner. En kompetent museiledning hade – där kompetensen brister – vidtalat personer med större insikt och kunskap.

I sammanhanget är det relevant att citera Magnus Gisslén's uttalande, när han lämnade Folkhälsomyndigheten:

*– Och jag vet att det kan vara känsligt för personer som har en stark roll, men utan någon större kompetens, att plötsligt bli ifrågasatta.*¹ Jag fruktar att detta fenomen är en betydande anledning till att modern forskning ignoreras av muséet. Att beakta den nya forskningen skulle vara som att bekräfta den kritik mot muséets inkompetens som framförts under åren.

Undertecknad har år efter år försökt att hjälpa museiledningen på traven, med att motionera om att Gotländskt arkiv skulle ha ett temanummer som uppmärksammade ny forskning och nya rön, men i detta har fronderandet mot museilagens 8§ åter manifesterat sig, i det att ledningen envisas med att låtsas som om ny forskning inte existerar och att iaktta total tystnad.

Denna inkompetens på Gotlands museum leder också till att man där inte iakttar museilagens 6§ som säger, att verksamheten ska vara "*kunskapsbaserad och präglas av allsidighet och öppenhet*". I det fallet är museiledningen och muséet "miltals" från att leva upp till lagen. Istället för att baseras på kunskap, allsidighet och öppenhet så presenteras en historieskrivning som är förlegad, och som åberopar en äldre forskning, där i princip inga skrifter yngre än 1986 finns representerade. Ingenstädes antyds heller t ex att kopplingen mellan S:t Jacob och Helgeands är synnerligen svag och att en annan geografisk plats har framförts för S:t Jacobs läge. Att göra så hade varit att vara "*kunskapsbaserad och präglad av allsidighet*" – vilket alltså muséets framställning inte är. I sammanhanget ska nämnas, att det på den nya informationstavlan vid Helgeands – som Statens fastighetsverk rådfrågat muséet om före dess uppsättande – påstås att "byggnaden" fram till 1697

¹ <https://www.svd.se/a/4B22yV/magnus-gisslen-bakgrund-konflikten-pa-folkhalsomyndigheten>.

kallades S:t Jacobs kapell, med senare hänvisning till Braun-Hogenbergs kopparstick och påståendet att "ruinen du står vid" på detta kallades "Sankt Jakobs kloster". Något som är ett rent påhitt, eftersom S:t Jacobs kloster på samma kopparstick är placerat **norr om Smedjegatan!** Att förbise det och påstå att det är Helgeandsruinen kallas S:t Jacob på kopparsticket är ett tydligt exempel på frånvaron av "kunskap och allsidighet"! Särskilt som Helgeands lilla kyrka, söder om Smedjegatan, nämns på samma kopparstick. Dessutom kallas ruinen redan på Meyers karta 1646 för "Hilgen geist". Att kunskap om det saknas på muséet, eller åtminstone inte meddelats i kommunikationen med SFV, understryker ytterligare kompetensbristen.

Ett annat tydligt exempel är att Visborgs slott påstås vara påbörjat av Tyska orden. Det är helt och hållet ett sentida påhitt, som inte har något stöd i samtida källmaterial och som går på tvärs med ett samtida ögonvittne från franciskanerkonventet, som tydligt anger att det var Erik av Pommern som anlade slottet. Sådant kan betecknas som "bakvänd Weibullianism", d v s att man låter moderna hypoteser övertrumfa samtida dokument.

Vad för övrigt gäller hela ringmursbygget så åsidosätter Gotlands museum ytterligare museilagens 6§, d v s dennas propå om kunskap och allsidighet, då föreställningen om att ringmuren byggdes på ca 15 år presenteras som fakta. Redan Otto Janse hade en annan kronologi och nyare forskning har bl a visat att det s k "underkastelsebrevet" 1288 inte kan användas för att datera starten för murbygget och att sjömuren började uppföras senast omkring år 1200. Att ignorera sådana omständigheter visar också att såväl "öppenhet" som kunskap är frånvarande hos museiledningen.

Ytterligare ett av flera exempel på denna inkompetens är vad som föreslås om S:t Nicolai kyrka i "UPPTÄCK Visby", nämligen att den skulle ha tillhört de till antalet okända köpmän som vid den tiden flyttade från Visby till Reval. Året när denna flyttning skedde var 1230/1231, och då var redan dominikanerna på plats i Visby. Sedan måste man fråga sig, dels hur lång tid de på muséet tror att ett kyrkbygge tog, dels varför ett fåtal människor (i källan uppges antalet 200), som redan tillhörde församlingar i Visby, skulle bygga en kyrka bara för att sedan lämna den? Att ingen gjorde halt där vittnar uppenbart om *den låga kompetensnivån* på dels den som skrev texten, dels den/de som var faktagranskare.

Beklämmande nog är en av få reaktioner som jag noterat från muséets sida gentemot nya forskningsrön att runstensfragmentet efter --tkair, som dog i Holmgård i mitten av 1000-talet, plockades bort från utställningarna sedan undertecknad övertygande visat att det var Gotlands förste kyrkobyggare, Bot(g)air av Akebäck, som stenen rests över. Men, detta bortplockande var ju redan 2014 och då var det tre år kvar innan museilagen skulle beslutas, varför man alltså då inte bröt mot denna lag. Tyvärr har dock museiledningen fortsatt i samma lagtrotsande anda – och iakttar alltså inte alla lagstadgandena. På andra muséer hade man förmodligen jublat över sådan ny kunskap om en runsten som den jag presenterade, men inte på Gotlands museum. För där är ju Gotlands historia "huggen i sten".

Det är hög tid att ledningen för Gotlands museum, och Gotlands fornvänners årsmöte, inser att vårt gemensamma uppdrag inte är att basunera ut en bild av historien som är "huggen i sten", utan att framföra en mångsidig och nyanserad bild, som förändras i och med ny forskning. Det kräver ett öppet sinne för att kunna ompröva och vara självkritisk (och inte istället vara offer för Semmelweisreflexen). Något som alltså varken muséet eller Gotlands fornvänners årsmöte hittills givit prov på under det nya millenniet. Däremot fanns det en sådan inställning under Gunnar Svahnströms och Sven-Olof Lindqvists tid, då olika synvinklar både kunde debatteras och framföras i Gotländskt arkiv.

Mot bakgrund av det ovan anförda motionerar jag följande:

- 1) Gotlands museums ledning måste börja iaktta museilagens **alla** stadganden.
- 2) Ett nummer av Gotländskt arkiv måste, senast 2027, ägnas åt att se över sentida forskning och uppdaga vad som behöver ändras i muséets historieskrivning. Ett temanummer, förslagsvis med en titel typ "Gotländsk historieskrivning i förändring" bör publiceras innan nedanstående återgång till det tidigare syftet återupptas.
- 3) Att muséet, till dess att bristen på kompetens kring Gotlands medeltidshistoria på muséet avhjälpes, konsulterar dem som har kunskapen – istället för att prångla ut ensidiga, förlegade fakta och publikationer. D v s att man främjar dialog och kunskapsinhämtande istället för ignorans- och tystnadskultur.
- 4) Att Gotländskt arkiv återfår sitt tidigare syfte, åtminstone två år av tre, att vara ett forum för att presentera samtida forskning och arkeologiska rön – inklusive att tillåta ett vetenskapligt meningsutbyte kring gotländsk historia. Risken är, att den dag då Anders R Johansson inte längre orkar hålla i "Haimdagar" så blir ön utan en historievetenskaplig tidskrift som fokuserar på samtida forskning och kunskap. Om en sådan förändring av Gotländskt arkiv inte sker har muséet och Gotlands fornvänner definitivt avvisat museilagens 6§ om "kunskap, allsidighet och öppenhet". F ö kan nämnas att en annan framträdande intressent i Gotländsk historia till mig skrev om Haimdagar: "Din artikel är mycket viktigt och måste självfallet tas in i Haimdagar! Leve detta organ som håller Gotlandsforskningen vid liv!" Ett sådant omdöme skulle **inte** dagens Gotländskt arkiv kunna erhålla!

BILAGA

43 nya rön/fakta och/eller infallsvinklar rörande gotländsk medeltid under det nya millenniet av vilka Gotlands museum ingen gång tagit till sig ett enda.

- 1) Tidpunkten för "den gamla freden" mellan Novgorod och "den latinska tungan"/gotlänningarna.
- 2) Artlenburgfördraget 1161 var en gotländsk seger och inget ömsesidigt gotländskt-tyskt fördrag.
- 3) Tysk bosättning i Visby i lite större skala började först efter Jaroslavfördraget 1191.
- 4) Gotlänningarna dominerade borgerskapet i Visby under 1200-talet.
- 5) Visby var aldrig en av tyskar dominerad stad.
- 6) En rysk befolkningsgrupp fanns i staden och Ryska kyrkan var deras församlingskyrka.
- 7) Inga som helst dokumentariska belägg existerar för en gotländsk farmannahandel eller ens bondeskeppare under medeltiden. "Bondeköpmannen" är, som framgått av en text i Haimdagar, helt ett påhitt av Adolf Björkander.
- 8) Magnus Ladulås vänder sig 1276 endast till visbyborna då han ger "gotlänningarna" handelsprivilegier.
- 9) Den ibland åberopade påvebullen om bönders handel av 1334 vittnar **inte på något sätt** om någon farmannahandel.
- 10) Gutarna kunde bara friköpa sig med ledungslame från ledung mot kristna länder, inte hedniska.
- 11) Främmande köpmäns handel i lanthamnar skedde, efter vikingatid, i princip tidigast under Vitalianerna och senare åter under Erik av Pommern.
- 12) 1288 års "underkastelsebrev" är värdefullt för datering av ringmuren eftersom bygget av den förlåtits redan 1285. Dessutom handlar brevet 1288 om kungamakten som institution, inte kung Magnus personligen.
- 13) Orsak till och tidpunkt för uppförandet av den äldsta sjömuren med vidhängande mur upp till under klinten.
- 14) Dateringen av bygget av ringmuren i dess bägge skeden – inklusive att Valdemarsmuren inte har något som helst med Valdemar Atterdag att göra.
- 15) Orsaker och tidpunkt för Helgeandskyrkans och -husets tillkomst.

- 16) Det är klarlagt att S:t Jacob och Helgeands inte var identiska. Inget enda dokumentariskt belägg existerar för att så varit fallet. Tvärtom så motsäger de bevarade dokumenten, inklusive Braun-Hogenbergs kopparstick, direkt att kyrkorna skulle vara samma byggnad.
- 17) Storlek, konstruktion och omfattning på Solberga kloster. Det var ett stort och rikt kloster. Det härjades av de dansk-svenska styrkorna efter nyåret 1403-1404, då nunnorna fördrevs och sedan fick överta Svärdsriddargården med S:t Jacobs kapell.
- 18) Tyska orden började inte bygga Visborg slott. Det hus man uppförde, vilket Erik av Pommern löste in, var det senare rådhuset vid Stora torget. Det började byggas som en ersättning för Tyska ordens "Svärdsriddargård", med S:t Jacobs kapell, som 1404 övertogs av nunnorna.
- 19) Den äldsta, under S:t Hans framgrävda stenkyrkan från 1000-talet är inte identisk med "Allhelgonakyrkan" utan istället den äldsta S:t Hanskyrkan.
- 20) S:ta Gertrud har tillkommit senast omkring 1360, intill anläggningen har funnits "själabodar", och den uppfördes intill beginergården. Efter 1469 flyttade nunnorna in där.
- 21) Vårfrukyrkan grundades 1190, under det s k "Ryssbråket".
- 22) Stora kapellet vid Vårfrukyrkan uppfördes som kyrkolokal för i första hand kyrkans gotländska församling.
- 23) Den äldsta avbildningen av Vårfrukyrkan, från 1300-talets början, finns i Bunge kyrka.
- 24) Swertingska kapellan realiserades först 1381.
- 25) Splittringen av tyskarna på "frequentantes" och "manentes" skedde i samband med "Ryssbråket" 1288-1291.
- 26) Visbyrådets tillkomst och organisation, vilket nu är utrett, liksom föregångarna i form av ett tyskt och ett gotländskt (två skilda) råd.
- 27) Tidpunkten för tillkomsten av Visby stadslag.
- 28) Det fanns en särskilt för Visby existerande lag/regelverk före tyskarnas ankomst till staden.
- 29) Hallfredestenen i Follingbo restes till minne av Bot[3]air av Akeback, den förste kyrkobyggaren på ön.
- 30) Olofskyrkan i Novgorod och att S:t Lars aldrig varit en rysk kyrka.
- 31) Kristningen av Gotland och tidpunkten för denna.
- 32) Ivar Axelssons manskap bestod framförallt av visbybor och danskar och var inte någon "främlingslegion".
- 33) Orsakerna till Visbys uppkomst och dess äldsta struktur. Etablerandet kopplas direkt till sveakungen.
- 34) Öns "anslutning" som skatteländ under sveakungen, öns organisation och orsaken till att bildstenarnas utformning ändras omkring 700. Fynd på Ösel indikerar att gutar deltagit i sveakungens ledning redan före medeltiden.
- 35) Namnet "Gutnal" och vad det var för något.
- 36) Öns befolkningsnumerär under 1300-talet.
- 37) Skattesystemets grund och organisation.
- 38) Västergarn var ingen fjärrhandelshamn.
- 39) Stockviken var troligen tidigast en viktig hamn, motsvarande Akergarn, som mellanlandningsplats för handeln mellan öst och väst.
- 40) Förbindelserna mellan Visby och Gotlands landsbygd.
- 41) Orsaken till inbördeskrigets utbrott. Böndernas missnöje med öns sändebuds acceptering av skattehöjningen 1285, deras svar med en "kontrollman" i Visby och visbybornas införande av tullar mot landet.
- 42) Betydelsen av det s k "Ryssbråket" 1288-1291.
- 43) Att "hansekoggen" kan vara utvecklad på Gotland.